

KULTURHISTORISK UTREDNING 2020

VINDBRYGGAN 3

Inför ny detaljplan

Malin Clarke & Björn Ahnlund



Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland
Kulturhistorisk utredning 2021
Bild framsida: Vinbryggan 3 sedd från Norra Vägen
Foto: Malin Clarke
Grafisk form: Anders Andersson.
Layout: Malin Clarke
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.
D nr: 2020-345



INNEHÅLL

Inledning.....	4
Uppdrag	4
Metod	4
Förutsättningar.....	4
Historik	6
Beskrivning.....	10
Område och miljö.....	10
Gatuhus	11
Gårdsbyggnad 1.....	13
Gårdsbyggnad 2.....	13
Kultuhistorisk värdering.....	14
Utlåtande inför planläggning.....	15
Källor och Litteratur.....	16

INLEDNING

Uppdrag

Kulturmiljö Halland har fått i uppdrag av Maria Hellekant, Macra Fastigheter AB, att genomföra en kulturhistorisk utredning över fastigheten Vindbyggen 3 i samband med planläggning. Utredningen skall visa vilka kulturhistoriska värden som kan komma att påverkas vid en exploatering samt innehålla ett utlåtande kring kommande bebyggelse inom fastigheten. Utredningen ska sammanställas i en rapport. Utredningen har genomförts av bebyggelseantikvarier Björn Ahnlund och Malin Clarke under december 2020- januari 2021.

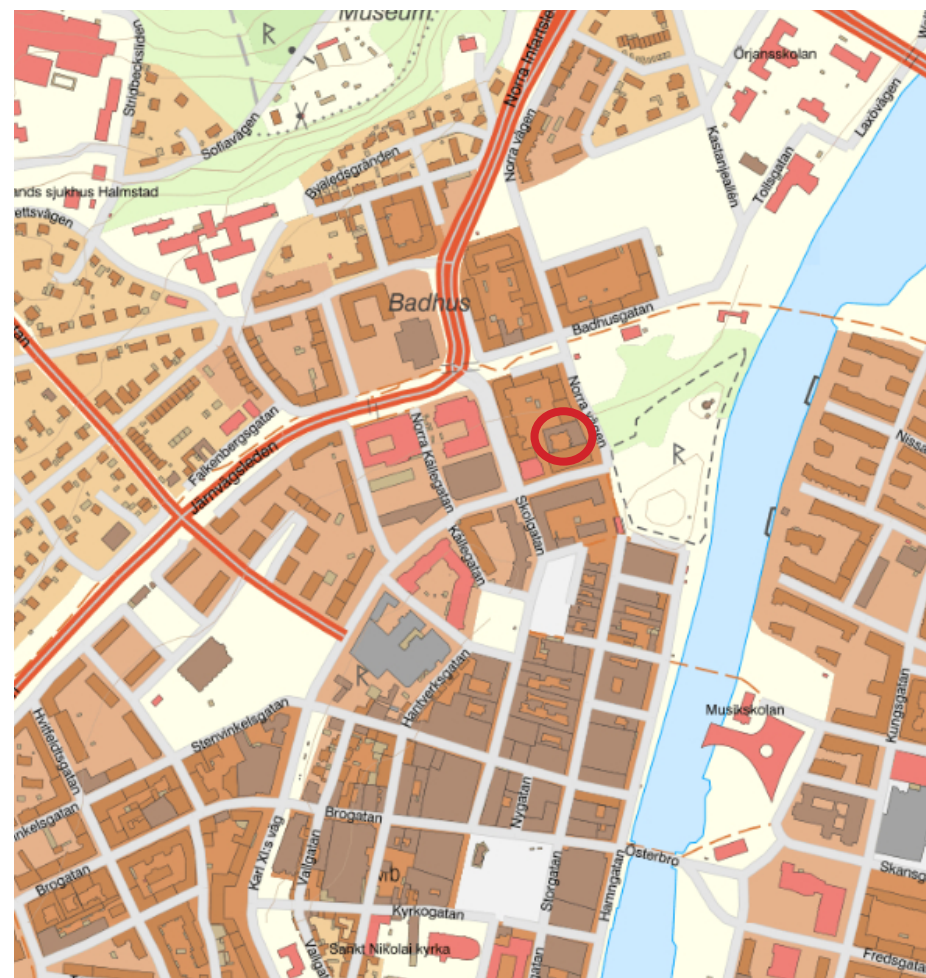
Metod

Byggnaderna har undersökts på plats samt dokumenterats exteriört genom digital fotografering. En översiktlig historik har sammanställts för att belysa byggnadernas betydelse i ett historiskt sammanhang. En fördjupad kulturhistorisk värdering har genomförts där värdebärande karaktärsdrag har pekats ut. Slutligen har ett utlåtande kring tillkommande byggnads placering, storlek och utformning sammanställts.

Förutsättningar

Fastigheten, som utredningen omfattar, är bebyggd med tre byggnader; hotellets huvudbyggnad samt två gårdshus. Fastigheten ingår i Kulturmiljöprogram för Halmstad stad (2019), område 2.1 Norra vägen. I den länstäckande bebyggelseinventeringen som genomfördes 2005-2009 bedömdes byggnaderna på fastigheten vara kulturhistoriskt värdefulla klass B, i en skala från A-C.

Då byggnaderna är av kulturhistoriskt värde omfattas de av plan- och bygglagens krav på varsamhet och förbud för förvanskning (kap 8 §§13,17). Planläggning ska vidare ske med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan (PBL 2010:900, kap 2 § 6).



Den röda ringen markerar den aktuella fastigheten. Karta: Halmstads kommun



Byggnader på Vindbryggan 3. Källa: Google maps

HISTORIK

Halmstads stadsbebyggelse låg under lång tid innanför den befästningsgördel som sträckt sig runt staden från 1600-talet och fram till att vallarna raserades under 1700-talet. Genom Norre port gick utfartsvägen mot norr och längs Norra vägen uppfördes oreglerad småskalig bebyggelse. I samband med 1800-talets befolkningsökning expanderade Halmstad med nya förstäder. Det första området utanför stadskärnan som planlades var Norra förstaden som 1882 delades in i regelbundna rutnätskvarter med plats för grönskande parker. Området kom sedan succesivt att byggas ut efter denna plan med för sin tid höga stenhus i tre till fem våningar.

Vindbryggan 3 bebyggdes av Faktor (fabrikör) C Paulsson efter ritningar av stadsarkitekt Sven Gratz daterade 1904. Mot Norra Vägen uppfördes ett högt stenhus (1) i jugendstil med butiks- och kontorslokaler på bottenvåningen och bostäder på de övre våningarna. På innergården uppfördes ett gårdshus (2) i en våning med bostadsrum och avtråde mot den sydvästra fastighetsgränsen. Lokalerna var svåruthyrda och olika verksamheter avlöste varandra. Sedan många har hotellverksamhet bedrivits inom fastigheten, vilken idag går under namnet Hotel Norre Park.

Gårdshuset byggdes om- och till i flera etapper, bland annat förlängdes byggnaden åt norr och byggdes på med fler våningar. Vid den första påbyggnaden tillkom en ateljévåning med stora fönsterpartier. Sista påbyggnaden skedde 1926 då hela byggnaden höjdes till tre våningar efter ritningar av August Svensson som bland annat även ritat biograf Röda kvarn.

Gårdshuset mot norr (3) uppfördes 1910 som saluhall och var enligt bygglovsritningarna en låg byggnad i en våning med sågtandstak. Denna verksamhet blev inte långvarig och 1915 byggdes huset om till biograf efter ritningar av Uno Forthmeier. I samband med detta fick huset en ny takform. 1930 gjordes en större ombyggnad där man byggde på en våning samt inredde byggnaden till fyra små lägenheter



Utsnitt ur den första stadsplanen för Norra förstaden, 1882. Området planlades i rutnätskvarter som omgavs av generösa parkytor. Utbyggnanden av kvarteren närmast Norre port kom att följa efter denna plan.



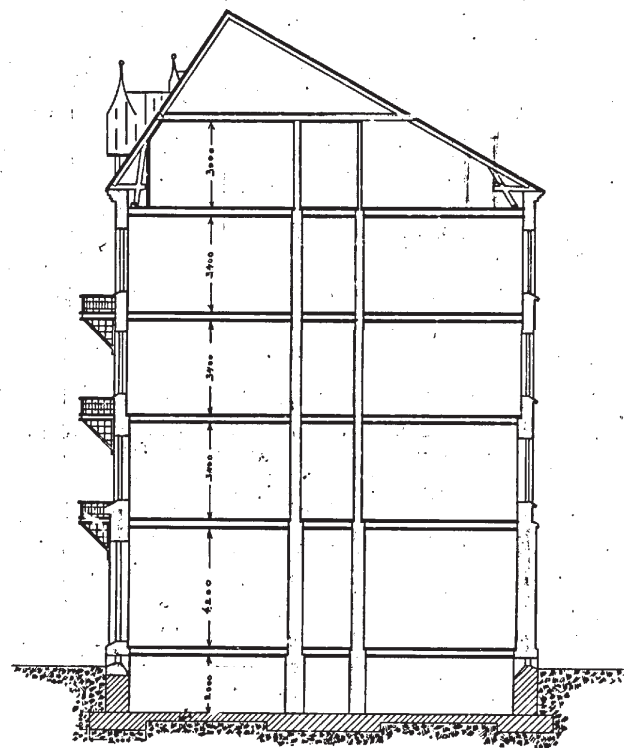
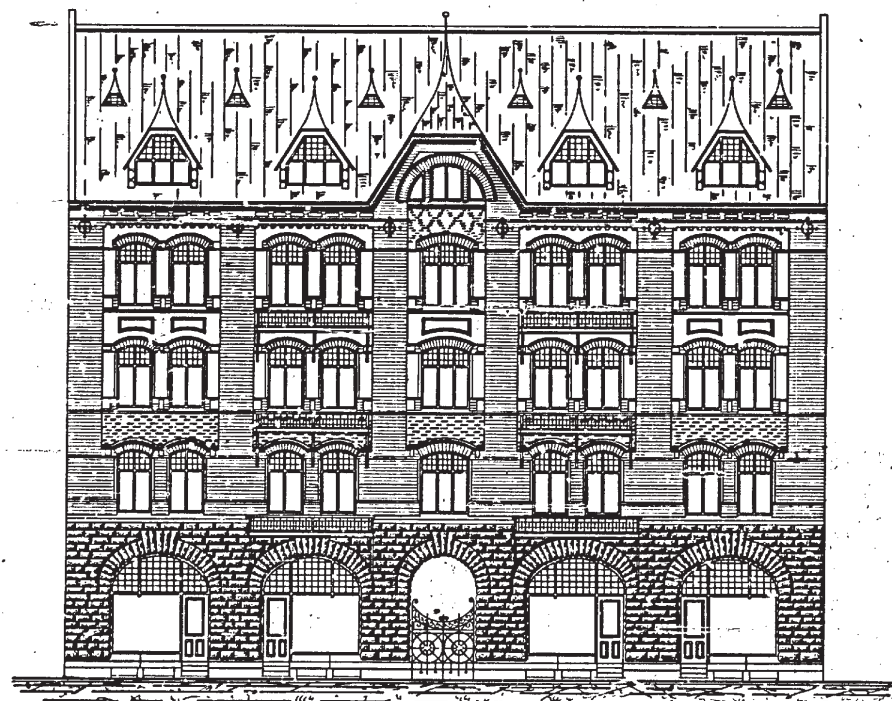
Äldre bild som visar innergården. Bilden är tagen efter 1930 då gårdshuset mot norr byggdes om.

efter en ritning av August Svensson, samma arkitekt som ritat påbyggnaden av det andra gårdshuset ett par år tidigare. I samband med denna ombyggnad fick huset ett helt nytt utseende med putsad fasad, burspråk och flera fönster.

Efter 1930 har inga omfattande om- eller tillbyggnader gjorts. Husen har på olika sätt byggts om interiört för att anpassas till olika verksamheter och vissa fasadförändringar har gjorts så som byte av fönster och dörrar.



Här syns gatuhusets utsmyckade jugendfasad mot Norra vägen.

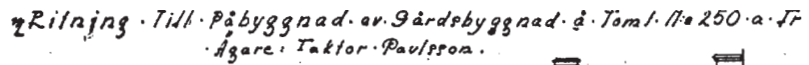


FASAD- OCH SEKTIONS-RITNING FÖR NYBYGGNAD PÅ TOMTEN N: 205 A I FREDRIKSVALL, HALMSTAD.

EGARE: FAKTOR C. FALSSON.



Nybyggnadsritning av Sven Gratz daterad juni 1904.



Ovan t.v.: Ritning inför om- och påbyggnad av det västra gårdshuset år 1917, arkitekt Sven Gratz. Till höger syns ombyggnadsritningen från 1926 av August Svensson inför att byggnaden höjdes ytterligare en våning.

BESKRIVNING

Område och miljö

Den aktuella fastigheten ligger i Kvarteret Vindbryggan i Norra förstaden. Norra förstaden ligger centralt i Halmstad, norr om den äldre stadskärnan. Stadsdelen är starkt präglad av det förra sekelskiftets stadsplaneringsideal med stenhus i 3-5 våningar, parker och institutioner. Kvarteret Vindbryggan följer 1800-talets rutnätsplan med byggnader i liv med gatan. Byggnaderna mot Norra vägen är tillkomna vid olika tidsperioder men följer en enhetlig skala där byggnaderna i huvudsak är 5 våningar. På andra sidan Norra Vägen ligger Norre Katts park, Halmstads äldsta stadspark, med karaktär av en engelsk park med mjukt böjda grusgångar. Mot Norra vägen avskärmas parken genom en ridå med höga träd.

Fastigheten Vindbryggan 3 är kringbyggd med huvudbyggnad/gathus mot Norra vägen, ett gårdshus mot norr och ett mindre hus mot sydväst vilka tillsammans med grannfastigheten i söder bildar en sluten innergård. Innergården nås via hotellets huvudentré som tidigare utgjort körport. Gården har mönsterlagd markbegräddning av betongsten och granit. Mot den södra grannfastigheten finns ett öppet förrådsskjul.

Ovan: Norra vägen med kvarteret Vindbryggans stenhusbyggelse till höger och Norre Katts park till vänster. I bakgrunden skymtar Norre port.

Nedan: Innergården vid Vindbryggan 3.



Gatuhus

Byggnaden är uppförd i fyra våningar förutom vindsvåning. Fasaden mot Norra vägen är symmetriskt komponerad, detaljrik och påkostad utformad genom en variation av utsmyckningar, material och materialbehandlings. Sockelpartiet liksom bottenvåningens fönsterbänkar utgörs av släthuggen granit. I övrigt utmärks bottenvåningen av grovt huggen kvadersten av röd granit och stora, välvda öppningar för portar och skyltfönster. Skyltfönstren har småspröjsad överdel indelad i tre bågar.

Våning två till fyra består av gulbunt förbländertegel respektive gul puts. Tegelfasaden har inslag av brun och beige sten, bl a i rutnätsmönster under tredje våningens fönster. Fasaden är härifrån indelad med pilastrar vilka upptill avslutas med sirligt utformade ankarslut i gjutjärn. I de svagt välvda fönsterpartierna sitter sent tillkomna aluminiumfönster. Vid takfoten är fasaden utformad med en utkragad, rikt dekorerad gesims. Mittpartiet markeras av större fönsterpartier med balkonger samt en frontespis med ett rundbågigt fönsterparti i masverk av förbländertegel.

Taket är ett asymmetriskt sadeltak vilket mot Norra vägen är täckt med skiffer. Utmärkande är de stora, symmetriskt placerade, takkuporna med valmade tak täckta med skivtäckt plåt och avslutande plåtdekor med knopp. Högre upp, mellan de större takkuporna, sitter miniatyrtakcupor i samma stil.

Mot gården har byggnaden enkla röda tegelfasader och karakteriseras främst av två halvcirkelformade trapphus, vilka liksom två frontespiser sticker upp över takfoten till fem våningars höjd. Fasadekoren begränsas till utkragade tegelgesimser vid takfoten samt fönsterbänkar av formpressat förbländertegel. Fönsterpartierna liksom portar utgörs av moderna aluminiumkonstruktioner. Taket är täckt med skivtäckt röd plåt och har två takcupor med sadeltak.



12 VINDBRYGGAN 3 - KULTURHISTORISK UTREDNING



Fasaden mot Norra vägen har en detaljrik och påkostad utformning. Utmärkande är t.ex. de mönstermurade partierna.



Gatuhuset/hotellbyggnadens fasad mot innergården är betydligt enklare utformad än gatufasaden.



Ovan: Det skifferbelagda takfallet bryts av med små och stora takkupor.

Gårdsbyggnad 1

Gårdsbyggnad 1 är i tre våningar med fasad i rött tegel i kryssförband på en låg sockel av putsad natursten. Centralt på fasaden, från marknivå till takfot, sitter ett femsidigt burspråk, vilket avslutas med ett tälttak. De välvda fönsteröppningarna består av moderna sex- och tvålufts-fönster. Byggnadens norra del består en bredare, vidbyggd byggnadskropp med smala fönster. Byggnaden är i nordvästra hörnet sammanbyggd med gårdsbyggnad 2.

Taket är ett flackt pulpettak täckt med falsad, röd plåt.



Gårdsbyggnaden som ursprungligen var i en våning omgestaltades 1926. I tegelfasaden syns spår av de om- och tillbyggnader som gjorts.

Gårdsbyggnad 2

Gårdsbyggnad 2 är i två våningar med fasad i ljus tegelfärgad, slät puts på en sockel av grå puts. Byggnaden är symmetriskt komponerad med två tresidiga burspråk, från marknivå till takfot, som omger ett mittparti med entré. Fasaden saknar utsmyckning förutom en tydligt artikulerad taklist. Fönsterna är modernare pivåhängda fönster med en avdelande spröjs som knyter an till tidigare fönsterutformning med två lufter.

Taket består av ett flackt pulpettak täckt med falsad plåt.



Den låga putsade gårdsbyggnaden har nyklassicistiska drag. Fönster och dörrar är utbytta.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Bebyggelsen på Vindbryggan 3 har ett högt kulturhistoriskt värde, vilket bl a innefattar samhällshistoriskt, byggnadshistoriskt och arkitekturhistoriskt värde liksom miljöskapande värde.

Den aktuella bebyggelsen speglar en expansiv fas i Halmstads historia där järnvägen och stor inflyttning skapar omfattande nybyggnation utanför gamla stadskärnan. Norra förstadens rutnätskvarter är en följd av 1874-års riksomfattande byggnadsstadga, vilken bl a ålade städerna att upprätta stadsplaner.

Vindbryggan 3 är ett uttryck för kvartersbebyggelsens utformning under tidigt 1900-tal. Byggnaderna är uppförda i sten och tegel med tydlig åtskillnad mellan den representativa gatusidan med och den funktionella gårdssidan, vilket även åter speglar den sociala skiktningen i boendet inom en och samma fastighet.

Gatuhus

Gatuhuset, ritat av Sven Gratz, är ett välbevarat och representativt exempel på dennes eklektiska arkitekturstil. Fasaden mot Norra vägen uppvisar inslag av såväl 1800-talets ny-renässansstil liksom den framväxande jugendstilen. Fasaden mot Norra vägen är särskilt framträdande genom dess variations- och detaljrikedom i material och utförande. Här ingår bottenvåningens kraftfulla uttryck i kvaderhuggen sten med välvda öppningar, de övre våningarnas fasad i puts och förbländertegel i olika nyanser med inslag av tegeldekor och mönstermurning i olika kulörer samt takvåningens skiffertak med konstfullt utformade takkupor. Alla delar utgör väsentliga komponenter i denna utpräglade fasadarkitektur. Mot detta kontrasterar gårdssidans enkla fasad i rött tegel med sina karakteristiskt utskjutande trapphus.

Gatuhuset har i huvudsak bibehållit sin ursprungliga arkitektur vilket ger den ett mycket högt objektsvärde. Såsom miljöskapande inslag i stadsbilden är byggnaden omistlig.

Gårdsbebyggelse allmänt

Gårdsbyggnader är miljöskapande för gårdsmiljön och berättar om levnadsvillkor, boende och verksamheter i den äldre kvartersbebyggelsen. En stor del av stadens äldre gårdsbebyggelse har försvunnit under senare decennier. Ett värdekriterium att beakta är därför även sällsynthet.

Gårdsbyggnad 1

Byggnaden är ombyggd vid flera tillfällen men har bibehållit sin karaktär av gårds- hus med en enkel robust tegelfasad. Byggnaden är välbevarad sedan ombyggnaden 1926. Ett karakteristiskt inslag är bl.a. burspråket som då tillkom.

Byggnadens främsta kulturhistoriska värde består i dess rumsbildande och miljö- skapande värde för gårdsmiljön där dess tegelfasad ansluter till gatuhuset gårdsfa- sad. Därtill har byggnaden ett visst objektsvärde.

Gårdsbyggnad 2

Byggnaden har vid ombyggnaden från till bostadshus 1930 fått ett helt nytt, mer påkostat utseende i nyklassicistisk stil – med bl a slätputsade fasader och burspråk – vilken trots fönsterbyten mm är relativt välbevarad.

Byggnadens främsta kulturhistoriska värde består i dess rumsbildande och mil- jöskapande värde för gårdsmiljön. Därtill har den även ett visst objektsvärde.

UTLÅTANDE INFÖR PLANLÄGGNING

- Skydds- och varsamhetsbestämmelser bör tas fram för att säkerställa de kulturhistoriska värdena inom fastigheten.
- Tillkommande bebyggelse bör ur kulturmiljösynpunkt i första hand placeras längs fastighetens södra gräns för att undvika rivning av de befintliga i inventeringen utpekade byggnaderna och minska påverkan på gårdsmiljöns kulturhistoriska värden.
- Kvarterets höjdmässiga enhetlighet mot Norra vägen är ett viktigt karaktärsdrag som även beskrivs i kulturmiljöprogrammet för Halmstad stad. Tillkommande bebyggelse bör inte överskrida gatuhusets nockhöjd.
- Utformningen på tillkommande bebyggelse kan materialmässigt med fördel knyta an till befintlig bebyggelse på innergården där rött tegel och puts är framträdande karaktärsdrag.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Kulturmiljö Hallands arkiv

Hallands konstmuseums bildarkiv, bildstationen

Bygglovsritningar för fastigheten Vindbryggan 3, Halmstad kommun

Föreningen Gamla Halmstads årsbok, Föreningen Gamla Halmstad, Halmstad, 1924-2006

Ahnlund, Björn, Clarke, Malin & Lennartsson, Britt-Marie, *Kulturmiljöprogram för Halmstads stad*, Kulturmiljö Halland, Halmstad, 2020



POSTADRESS: TOLLSGATAN 7 | 302 32 HALMSTAD | TEL: 035-19 26 00

E-POST: [KANSLI@KULTURMILJOHALLAND.SE](mailto:kansli@kulturmiljohalland.se) | HEMSIDA: [WWW.KULTURMILJOHALLAND.SE](http://www.kulturmiljohalland.se)